

Badessa madre Antonia¹

Slobodan Novak

Mint minden gyermekkori szerelem, madre Antonia volt az én leg-tartósabb és legkülönösebb szerelmem.

Sem arcát, sem alakját sohasem láttam. Csak a hangjába voltam szerelmes.

„A fenyvesben” nevű klostromban lakott, és amikor a poros réten át a közelébe értünk, öreg bácsikám mindannyiszor megkérdezte tőlem:

— Szép, szép, fiacskám, de... mit fogsz mondani madre Antoniának?

Fogalmam se volt, mit kellene mondanom neki. Ezért mindegyre csak azt az üdvözlést ismételtettem bácsikámnak, amivel köszönteni szoktuk a badessát²:

— Sia lodato Gesù Cristo!

A bácsi azonban mintha ezzel is meg lett volna elégedve. Ahogy szálfegyenesen, szikáran lépegetett ott mellettem, „A fenyvesben” kolostort körülvevő ciprusfák hegye fölött elnézett valahová messze a tenger felé, és félhangon felelt is erre a köszöntésre:

— Sempre sia!... Sempre sia!... Sempre sia lodato!!! — mintha ő volna a badessa, én pedig az öreg nagybácsi.

Az ősrégi kolostor megsárgult, omladozó falai közül szürke galambok röppentek föl; a galambdúcok alatt, a falban, nagy, megfakult, csiszolt kőlap volt, s ebből egy vékony rúd meredezett. Ezen a vaspálcán szoktak megpihenni a galambok és más madarak, és amikor a bácsi megkopogtatta botjával a kőfalat, elröppentek mind, ahányan voltak, annyi felé. Ilyenkor mindig sajnálkozva beszélt arról, hogy a galambok letörik a rozsdamarta mennyci óra mutatóját.

¹ Antonia tisztelendő anyja

² Apácafőnöknő

Ablak nem volt, de az ajtón ott lógott a megfeketedett kopogtató. Valami ellenállhatatlan vágy csábított, hogy megragadjam a szívalakú karikát, felemeljem, és rácsapjak vele az ajtóra szerelt vas üllőre. Öreg bácsikám azonban megrántotta az ajtó mellett, magasan a falban elhelyezett sárgaréz gömböt, mely botjának gombjára emlékeztetett, mire fölcsilingelt a csengő valahol messze, a zárt kolostori udvarban. A láthatatlan huzal nyomán megcsörrent a keresztvas — az ajtó kinyílt. Kitártam egészen és én magam léptem be elsőnek a félhomályos előcsarnokba. Az egyik sarokban kopott kép függött: a repülő keresztet és a rajta a megfeszített sovány szentet ezernyi vékony szálacska fűzte össze a sok apró szentecskével a kép alján. A kereszt, úgy, ahogy volt, röptében és azokkal a megfeszült kötélekkel, papírsárkányra emlékeztetett, mivel a gyerekek futkosnak szemben a széllel, szüntelenül engedve utána a cérnát.

E mellett a kép mellett megállva, felemelt fölvel figyeltem a mennyezeten koppanó lépéseket. A bácsi eközben, mindkét kezével botjára támaszkodva, és szemét az előcsarnok kopott kőlapjaira szegezve, révetegen mosolygott űsz szemöldöke alatt.

Fölöttünk, a meszelt falú, testes kémény hegyénél egyszerre csak megzördült az elmozduló, nehéz deszkaretesz, és amint felhangzott az apaca „dicsértessék”-je, siettem a szavába vágni:

— Madre Antoniát keressük.

Öreg bácsikámat ez fölrázta gondolataiból.

— Legyen szíves, nővér, a madre badessát — igyekezett udvarias kéressel helyrehozni fiatalos hevességemet.

A beszélő toláblaka nyitva maradt, és felelet helyett ilyenkor ismét felhangzottak a lépések tompa neszei, ugyanúgy, mint az előbb, amikor a csengő szólította a kapus nővért. A bácsi ismét megtámaszkodott vékony botján, arca pedig zavart, szórakozott mosolyba merevedett. Ezekben a pillanatokban ajkára tett ujjával rendszerint figyelmeztetett, hogy maradjak békén, ha nem is voltam nyughatatlan. Gyakran maga is észrevette, hogy értelmetlen mozdulatot tesz, és amikor csodálkozva ránéztem, gyors egymásutánban hol mosolygós, hol pedig komolykodó képet vágott, sőt néha egyidőben volt komoly is, derűs is, végezetül pedig, hogy zavarát eloszlassa, botjának hegyével kettőt koppantott a kövön, és hangosan köhécselt.

Aztán, apró léptekkel, cipője sarkával úgy kopogva, mintha fából lett volna, jött a badessa. Amint megéreztem a lélegzetét a beszélő sötét fülkájában, elmondtam betanult köszöntésemet. A bácsi csak mormogott valamit, de mindig csupán az utolsó szót értettem belőle: azt, hogy „Antonia”.

— Sempre sia!... Sempre sia!... Szegény kis Alojsije... Sempre sia lodato!

A badessa kezdettől fogva Alojsijének hívott, mert világi nevem sehogy sem tetszett neki. A bácsival pedig kizárólag olaszul társalgott.

Beszélgetésükből, igaz, egy szót sem értettem, de én a badessa hangját figyeltem, azt a bánatos kislány hangját. Mint a kristálytisza csengőszó a csendes zárdái udvarban, mint az angyalok karának éneke valahol az éjszaka magasságaiban a betlehemi jászol fölött, úgy csilingelt a parlatorium fa keretében badessa madre Antonia törekeny hangocskája. Átható volt, akár a madarak hangja, visszhangozva koppant, akár a súlyos cseppek a kőkút sötét mélységeiben, csobogott, akár a víz, susogott, akár a fű.

Nyújtogattam a nyakam, hátha meglátom arcának legalább a körvonalait. Úgy tetszett néha, mintha valami kút fenekéről látnék két sápadt, hunyorgó csillagot, amint az égbolt távoli sötétjében remegnek, ám ez a két csillag hol megjelent, hol eltűnt, úgyhogy nem tudnám teljes bizonyos-

sággal állítani, mi volt az: látomás-e, vagy valóban az ő szeme. Arca helyett a fejem fölött e klastromi olaszság meleg csicsérgése lebegett, eláradt tűzbe borult orcámon, és csupán ez a csicsérgés borzongatta halán-tékomat.

Akkor egyszerre csak elnémult madre Antonia. Mintha elszégyellte volna magát, hogy a szememmel keresem. Nekem legalábbis úgy tetszett. Mert a bácsi felvilágosított egyszer: A badessa jól lát bennünket a sötétből.

— Scusi — lehelte oda a bácsinak, és hozzám fordult. — Szegény kis szent Alojsije... madre Antonia megfélekedezett a mézeskalácsokról... ugye?

Egy szempillantás alatt ott volt az arcom előtt a spárgán leengedett kis vesszőfonatú kosár, és benne egy kemény mézeskalács. Ez volt az én minden vasárnapi nyalánkságom, és úgy kaptam, hogy madre Antonia előbb mindig megfélekedezett róla, aztán pedig váratlanul felkiáltott, „ah, igen, igen, a mézeskalácsok”, azért így, mert ez felelt meg legjobban beszéd-modorának, pedig hát mindig egy, csak egy mézeskalács volt a kosárban.

— Köszönd meg szépen, kicsim, a mi... madre Antoniánknak! — szokta mondani ilyenkor öreg bácsikám, de olyan hangosan, hogy a badessa is meghallhatta.

— Adjunk, Alojsije, a bácsinak is mézeskalácsot?! — kérdezte ő tréfálkozva, mire a bácsi nevetve válaszolt valamit azon a nekem érthetetlen nyelven, majd fogta a mézeskalácsot, lassú mozdulattal a szájához emelte, mint az oltári szentséget, aztán gyorsan visszaadta nekem, megveregtetve közben a vállamat. Azt a repülő keresztet ábrázoló furcsa képet nézte különben, vagy, a hajamat simogatva, sétatotjának kopott hegyét tanulmányozta. Amikor azonban az én mézeskalácsommal áldozott, arcát a mennyezet sötét nyílása felé fordította, és hálásan mosolyogva nézett az ajándékozó szemébe.

Egyszer meg is kérdeztem, hogy látja-e a badessát, amikor oda fölnez. Egészen komolyan azt felelte, hogy látja, közben a szeme úgy csillogott, mint amikor „áldoz”, nekem pedig úgy tetszett, mintha ő most is látná, és hogy amikor csak akarja, mindig látja. De aztán elnevette magát, és én mindjárt megértettem, hogy csak tréfált.

Így szerettem azokon a vasárnap délutánokon badessa madre Antonia hangját. Közben pedig valójában őt szerettem meg. És többé nem is törtem magam rajta, hogy elképzeljem az arcát. Nagyon fiatal lehet, gondoltam, mert alázattal és nagy tisztelettel beszélt öreg nagybátyámmal, s mert szelíd és gyermeki volt a hangja.

Apátlan-anyátlan árva voltam. Senkim a világon öreg nagybátyámon kívül. Ezért csakis tőle kérdezhettem meg azt is, hány éves a mi badessánk. Erre csóválni kezdte a fejét, mintha azt akarná kifejezni, hogy „hej, ki tudná azt most megmondani”, de aztán mégis megmagyarázta, hogy fiatal, egészen fiatal, s hogy nagyon jó és szelíd lélek, s hogy gyermekeknek nem illik ilyeneket kérdezni.

Amikor öreg bácsikám ágynak esett, vasárnaponként levelet vittem madre Antoniának. Akkoriban két-két mézeskalácsot kaptam tőle. Az egyiket a beteg bácsinak kellett átadnom.

És amikor a bácsit elragadta a halál, a többi gyerekekkel együtt jártam be a zárdába ostyatörmelékért.

Hosszú, hosszú ideig nem beszéltem madre Antoniával. Egy napon aztán szólt a kapus nővér, hogy várjam meg a badessát, mert látni szeretne. A gyerekekfejek közé ugyanaz a fehér kosárka ereszkedett le, telistele

félhold alakúra kivagdosott ostyával. A fiúk marékszámra tömték a szájukba, egy pillanat alatt szétkapkodták, még a kolostori előcsarnok kőpadozatára is jutott a ropogós, sóltan ostyalapocskákból. Én hozzá sem nyúltam. A hangját vártam az én badessámnak.

Amikor odajött, nem volt mit mondania. Csak látni akart.

— Szegény kis Alojsije — szólt valami fáradt, fakó, de megrészeztető hangon —, madre Antonia szüntelenül imádkozik a mi szegény öreg bácsikánkért!

Összehordtam tücsköt-bogarat, többször is elmeséltem ugyanazt, csak hogy a badessa ne menjen el olyan hamar. Úgy éreztem, hogy ő meg én két, istápolásra szoruló árva vagyunk, mert, lám, ő is sajnálja „a mi bácsikánkat”. Ezért ismételtem is meg, amit a bácsi halálos ágyán mondott: „Te meg a mi badessánk fogtok engem isten kegyelmébe ajánlani...”

A badessa elismételte, hogy mindig, szüntelenül imádkozik érte, s hogy nem tudja elfelejteni, majd pedig váratlanul így szólt hozzám:

— Milyen szép látni, hogy így nősz!

Attól fogva nem látott mindaddig, míg majdnem egészen fel nem cseredtem. Ekkor hallottam utójára. Amikor meglátott, azt mondta, gyorsan növekszem, és hogy milyen szép látni, hogy így nővök, s hogy édesanyám, ha élne, boldog volna, hogy vagyok és mert ilyen szépen felserdültem.

Azóta nem tudom elfelejteni badessa madre Antonia hangját. És sohasem gondolkoztam rajta, hogy mikor érte meg a szerzetesnői fekete fátylat. Angyalnak hittem, aki nem öregszik, testtelen hangnak véltem, mely mindig visszatér és megújul, visszhangnak, melyet szelek mosdatnak ifjává. Tudtam, hogy az idő nem tépázza meg emlékémet.

Az ő hangja hívatott sok évvel később a piros réten át „A fenyvesben” kolostor réges-régi falai alá. A klastromból nem maradt semmi — csak romok. És itt, a haragoszöld és kővé meret ciprusok alatt — ezek nem változtak azóta sem —, itt rajzolódott ki számomra élesebben az öreg nagybácsi alakja is: A kolostor vastag falát ütögetve botjával, valami rejtélyes és látnoki megérzéstől vezérelve mondogatta: „Lám, a galambok letörlik a mennyei óra mutatóját!...”

A rombadőlt zárdaépületet magas deszkakerítés vette körül. A kerítésen túl, a fűvön ismeretlen öregasszony ült, és egy fekete báránnyt legeltetett.

— Meg ne pöröjj, jó uram, azt a bárányt én mingyá’... — kergette kifelé az állatot nagy sietve, közben pedig, meg-megállva, könyörgő és ugyanakkor fürkésző pillantást vetett rám. — Úgy nézem, uram, te nem vagy a törvénybű’ — bátorodott föl végül a néni, és új fonalat húzott ki a kenderkócból. — Jó legelője van itt ennek a báránynak, nem tépi, nem tapossa, nem randítja senki. Csakhogy félek, tudod, a püspök, aszongyák, megtiltotta, hogy bontsák a romot, meg hogy a kerítés mögé járjanak!

Feltárultak előttem a kolostor boltozatos helyiségei, melyekbe sem nekem, sem a bácsinak soha nem volt bejárásunk. A kötörmelék és a dudva elnémították a bánatos kislány, a mi badessánk énekét, a romok mögött pedig ott volt a végtelen kék tenger.

— Ami apáca itt vót, az minč odaveszett. Amikor a bombák összerombolták a klastromot, vót mit látni! A kéményekben, uram, a falban, az

udvar kockái alatt, a pincében a föld alatt, és mindenfelé, édes uram, megszáámóhatatlanú' sok gyerek csontváz! Csontvázacsákák, fiam uram... az újszülötteket pusztították, megfojtották éretlen gyümölcsit az asszonyok méhének, összeroppantották a kis koponyákat! Ahol a', ott van most is egy, az alatt a kő alatt, én kapartam ki, nem nagyobb egy gránátalmáná'...

Rettenetes forgatagga fonódtak bennem az öregasszony szavai. A tenger megkondult a fülemben. Ebből a hangból pedig, akár a fonál a huhogó vénasszony keze alól, előtekergett badessa madre Antonia meleg, bársonyos hangja. Mint a kristályos csengőszó az árnyas kolostori udvarban, mint a csicsérgés, mint a vízcsofogás, mint a fű selyme.

Nyugalman felbőszítette az asszonyt. Valóságga fuldoklott, ahogy igyekezett túlkiabálni emlékeimet:

— Meg aztán ő is... meggárgyút má', olyan vén vót, hetvenen fölű', e'száradt a meddőségű'! Az előjárójuk! Osztán ő is kapta ám egyre a leveleket a fiatalkori babájátú'! A badessa, az hát! A főnökű'! Madre Antonia!

Jeges hullám árasztotta el szívemet. Sötét volt előttem minden, hiszen nem tudtam, nem is kérdeztem, hogy ki miben vétkes. De már akkor tudtam, ahogy kiléptem a kerítés mögűl, hogy a boldogtalan madre Antonia emléke nekem mindig, mindig kedves lesz.

Borbély János fordítása